

РОЗДІЛ VI. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 347.965.9

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА ПІД ЧАС ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Скрябін О.М., к.ю.н., доцент, адвокат

*Класичний приватний університет, вул. Жуковського, 70б, м. Запоріжжя, Україна
advokat-skriabin@mail.ru*

У статті розглядаються деякі питання та проблеми, які стосуються безпосередньої участі захисника під час закінчення досудового розслідування. Також указано певні недоліки правової регламентації досліджуваного інституту, зокрема порядку надання доступу до матеріалів кримінального провадження, строку на ознайомлення з ними.

Ключові слова: захисник, кримінальний процес, кримінальне провадження, досудове розслідування, закінчення досудового розслідування.

УЧАСТИЕ ЗАЩИТНИКА ПРИ ОКОНЧАНИИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Скрябин А.Н.

*Классический частный университет, ул. Жуковского, 70 б, г. Запорожье, Украина
advokat-skriabin@mail.ru*

В статье рассматриваются некоторые вопросы и проблемы, касающиеся непосредственного участия защитника при окончании предварительного расследования. Также указаны определенные недостатки правовой регламентации исследуемого института, в частности порядка предоставления доступа к материалам уголовного производства, срока на ознакомление с ними.

Ключевые слова: защитник, уголовный процесс, уголовное производство, досудебное расследование, окончание предварительного расследования.

DEFENDERS PARTICIPATION AT THE END OF A PRE-TRIAL INVESTIGATION

Skriabin A.N.

*Classic Private University, Zhukovsky Str., 70b, Zaporizhzhia, Ukraine
advokat-skriabin@mail.ru*

The scientific article discusses some of the issues and problems related to direct participation as a subject of defender interaction and the prosecution of a suspect in the end pre-trial investigation. Also indicated some shortcomings of legal regulation of the institute investigated, including the procedure for granting access to the criminal proceedings, the period to examine them.

Since the adoption of the new Criminal Procedure Code of Ukraine and its entry into force, it has been enough time to see what positive changes happened and development of criminal procedural law and the problems that arise when commissioning specific regulations and the whole legal institutions. However, it should agree with scientists who talk about the imperfections of some of its provisions from both theoretical and practical points of view, which in turn leads to deficiencies during its practical application. Also, it applies to the institute of the end of the pre-trial investigation.

The end of the preliminary investigation is the final stage of judicial activity in which decisions are made. New Criminal Procedure Code of Ukraine gave the defence an opportunity to get acquainted with the case during the pre-trial investigation. This innovation in the domestic criminal process will strengthen and expand the effect of competitive principles in pre-trial proceedings. Scientists have repeatedly expressed the view that the defender has the right to inspect the case during the preliminary investigation because it can provide the implementation of the principle of full competition in pre-trial proceedings in criminal cases.

Having analysed the relevant provisions of the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine and the arguments of the subject of the constitutional appeal, it can be stated that the defendant's right to review the case materials is an important part of the more general right to defence, which is a constitutional right of the suspect, accused, defendant.

The adoption of the new Criminal Procedure Code of Ukraine regulates better the end of the pre-trial investigation, enables the defence to actively participate in the pre-trial investigation, review the case files not only after a preliminary investigation but also during it. These innovations will significantly enhance the implementation of the principle of competition in the pre-trial proceedings in criminal cases. However, some aspects of this institution need further study.

Key words: defender, criminal process, criminal proceeding, pre-trial investigation, end of pre-trial investigation.

Відповідно до ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [1, с. 88]. За ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, кожна людина має право на справедливий і публічний розгляд її справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який установить обґрунтованість будь-якого висунутого проти неї кримінального обвинувачення [2, с. 31]. Із моменту прийняття нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України та набрання ним чинності минуло вже достатньо часу, аби побачити, які сталися позитивні зміни і як розвивалося кримінальне процесуальне законодавство, а також з'ясувати проблеми, що виникають під час уведення в дію окремих норм і правових інститутів. Разом із тим варто погодитися з науковцями, які відзначають недосконалість деяких його положень як із теоретичного, так і з практичного поглядів, що, у свою чергу, призводить до недоліків під час його практичного застосування. Також це стосується й інституту закінчення досудового розслідування.

Питання, пов'язані із закінченням досудового розслідування, досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Ю.П. Аленін, Ю.В. Баулін, С.М. Благодир, І.В. Гловюк, Ю.О. Гришин, О.А. Губська, А.Я. Дубинський, І.Г. Івасюк, С.В. Ілюхіна, О.В. Капліна, Л.М. Карнеєва, Т.В. Каткова, О.М. Ларін, В.Т. Маляренко, Г.М. Міньковський, В.А. Михайлов, Г.В. Рось, В.М. Савицький, Ф.Н. Фаткуллін, С.А. Шейфер та ін. Однак більшість із них досліджували відповідні положенням КПК України 1960 р., у зв'язку з чим тема наукового дослідження натепер є актуальною.

Метою статті є дослідження окремих питань, які пов'язані з процесуальним порядком участі захисника під час закінчення досудового розслідування в кримінальному процесі України.

На думку більшості науковців, вітчизняне досудове слідство у своєму історичному розвитку пройшло такі етапи: досудове слідство другої половини ХІХ і початку ХХ ст. (1864-1917 рр.); досудове слідство радянської України (1918–1991 рр.); досудове слідство після набуття Україною незалежності (з 1991 р.) [3, с. 13; 4, с. 205].

Закінчення досудового розслідування є заключним етапом процесуальної діяльності, під час якого приймаються рішення, передбачені ч. 2 ст. 283 КПК України. Новий КПК України дав можливість стороні захисту ознайомитися з матеріалами справи під час здійснення досудового розслідування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 221 нового КПК України, слідчий, прокурор зобов'язані за клопотанням сторони захисту або потерпілого надати матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за винятком матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова в наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається [4, с. 205; 5].

Ми підтримуємо думку Г.В. Соловей [6, с. 148; 7, с. 118] і вважаємо, що таке нововведення у вітчизняний кримінальний процес зміцнить і розширить дію змагальних засад у досудовому провадженні. Науковці неодноразово висловлювали думку про те, що захисник має право

ознайомитися з матеріалами справи під час проведення досудового розслідування, оскільки саме це може забезпечити реалізацію принципу змагальності повністю в досудовому провадженні кримінальних справ. Так, Р.В. Багдасаров стверджує: «Рівні можливості для поданням доказів у судове засідання повинні відповідати рівним можливостям щодо їх збирання та процесуального закріплення в попередньому розслідуванні. Про процесуальну рівність можна говорити лише тоді, коли захисник володіє всією інформацією у справі з моменту пред'явлення обвинувачення або з моменту появи такого учасника процесу, як підозрюваний. Він має рівні права зі слідчим щодо збирання відомостей у справі за допомогою одних і тих же дій» [7, с. 118; 6, с. 148].

Ю.І. Стецовський ще у 80-х рр. ХХ ст. зазначав, що адвокат не зможе здійснити захист, не знаючи матеріалів справи. З новими матеріалами захисник має право ознайомлюватися під час здійснення досудового розслідування, а не тільки після його завершення [8, с. 9]. Підтримуючи вищезазначену позицію вчених, уважаємо, що ознайомлення з матеріалами справи після завершення досудового розслідування є недостатнім для сторони захисту, щоб належним чином захистити права та законні інтереси обвинуваченого в кримінальному судочинстві. За наявності в сторони обвинувачення переважного права щодо сторони захисту в збиранні, перевірці й дослідженні доказів прокурору відомі всі або деякі докази сторони захисту, при цьому сторона захисту не володіє повною мірою інформацією про будь-які матеріали справи до завершення досудового провадження, що призводить до порушення рівноваги сторін або балансу їхніх інтересів у кримінальному процесі. Тому ознайомлення сторони захисту з матеріалами справи під час розслідування дає захиснику можливість знати, на чому ґрунтується обвинувачення, і належним чином захистити свого підзахисного.

У разі зволікання під час ознайомлення з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний установити строк для ознайомлення з ними. Після його закінчення сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Установлення за рішенням суду відповідних часових обмежень під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, на думку Т.Г. Фоміної, не перешкоджає підозрюваному в здійсненні своїх процесуальних прав, а лише запобігає зловживанню правами з його боку чи сторони захисту з метою «затягнути» досудове розслідування на необмежений строк. Слідчий суддя, встановлюючи строк, протягом якого підозрюваний і його захисник вправі знайомитися з матеріалами, до яких їм надано доступ, має враховувати особливості кримінального провадження, психофізіологічні властивості людини, а також клопотання підозрюваного чи його захисника про встановлення розумного строку, який, на їхню думку, є необхідним для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування (у разі надходження такого клопотання) [9, с. 189; 10, с. 163].

Частина 9 ст. 290 КПК України закріплює, що сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. Необхідно погодитися з думкою Ю.П. Аленіна та С.О. Ковальчук, які вказують на необхідність приєднання письмового підтвердження факту доступу й ознайомлення з наданими матеріалами до матеріалів кримінального провадження як підтвердження того, що кожна зі сторін виконала свої обов'язки та не порушила прав учасників кримінального провадження, передбачених КПК України, зокрема права на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування й вимагати відкриття матеріалів [11, с. 239; 12, с. 193].

Висновки судової практики такі: «Суди здебільшого задовольняють скарги захисників (адвокатів), але самостійно визначити перелік того, що саме має бути надано для ознайомлення, не можуть, тобто в рішеннях викладають зміст статті 221 КПК без зазначення додаткових матеріалів для ознайомлення» [13, с. 406; 14, с. 132].

З метою захисту доказів варто вдосконалити ст. 221 КПК України. Ми підтримуємо позицію С.М. Стахівського, який ще під час дії КПК України 1960 р. (далі – КПК 1960 р.) зазначав, що в тих випадках, коли слідчий не впевнений у поведінці обвинуваченого, він повинен пред'являти для ознайомлення копії таких документів чи інших матеріальних носіїв доказової інформації. Науковець пропонував доповнити ст. 218 КПК 1960 р. нормою такого змісту: «У тих випадках, коли слідчий має достатні підстави вважати, що під час ознайомлення з матеріалами кримінальної справи обвинувачений може знищити документи чи інші матеріальні носії інформації, в яких містяться докази, він вправі замінити оригінал документа його копією, про що виносить мотивовану постанову» [14, с. 132; 15, с. 158-159].

Якщо під час провадження досудового розслідування застосовувались звукозапис, кінозйомка, відеозапис, то при пред'явленні учасникам процесу матеріалів справи для ознайомлення звукозапис відтворюється, а кінострічки й відеозапис демонструються обвинуваченому та його захиснику, а в разі клопотання – також іншим учасникам процесу. При цьому фонограми, кінострічка чи відеокасета в опечатаному вигляді зберігаються при справі (ст. ст. 85-1, 85-2 КПК України).

Матеріали закінченої розслідуванням кримінальної справи повинні бути пред'явлені обвинуваченому, взятому під варту, і його захисникові не пізніше як за місяць до закінчення граничного строку тримання під вартою, встановленого ч. 2 ст. 156 КПК України. Якщо матеріали кримінальної справи було пред'явлено обвинуваченому та його захисникові з порушенням цього строку, то після його закінчення обвинувачений підлягає негайному звільненню. При цьому за обвинуваченим і його захисником зберігається право на ознайомлення з матеріалами справи. Якщо матеріали кримінальної справи було пред'явлено обвинуваченому та його захисникові з додержанням місячного терміну до закінчення граничного строку тримання під вартою, але його виявилось недостатньо для ознайомлення з матеріалами справи, зазначений строк може бути продовжено суддею апеляційного суду за поданням слідчого, погодженим з Генеральним прокурором України чи його заступником, або поданням цього прокурора чи його заступника. Коли у справі беруть участь кілька обвинувачених, яких тримають під вартою, і хоча б одному цього строку виявилось недостатньо для ознайомлення з матеріалами справи, то зазначене подання може бути внесено стосовно того обвинуваченого або тих обвинувачених, які ознайомилися з матеріалами справи, якщо не відпала необхідність у застосуванні до нього або до них узяття під варту й відсутні підстави для обрання іншого запобіжного заходу (ч. ч. 6–8 ст. 156 КПК України).

Під час ознайомлення з матеріалами справи обвинувачений і його захисник мають право заявити клопотання про доповнення досудового слідства, зміну кваліфікації злочину й закриття справи. У разі відмови в задоволенні клопотання слідчий складає мотивовану постанову й оголошує її обвинуваченому та його захиснику. Якщо ж обставини, для з'ясування яких було заявлено клопотання, мають значення для справи, слідчий зобов'язаний його задовольнити. Захисник має право брати участь у проведенні додаткових слідчих дій (ст. 221 КПК України). При цьому усні клопотання заносяться до протоколу, а письмові додаються до нього.

Проаналізувавши відповідні положення Конституції України, КПК України та доводи суб'єкта конституційного подання, можна констатувати таке.

Право обвинуваченого на ознайомлення з матеріалами кримінальної справи є важливим складником більш загального права на захист, яке є конституційним правом підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, відповідно до ч. 2 ст. 63 Конституції України. Окрім того, згідно з п. 6 ч. 3 ст. 129 Конституції України, забезпечення обвинуваченому права на захист є однією з основних засад судочинства, зокрема кримінального.

У ст. 218 КПК України мова йде про право обвинуваченого та його захисника на ознайомлення з усіма матеріалами закінченого досудового слідства. До цього обвинувачений

(підозрюваний), за законом, не мав права на ознайомлення з матеріалами справи, крім процесуальних документів, які склалися у зв'язку з проведенням за його участю слідчих чи інших процесуальних дій. Це, зокрема, протокол затримання його як підозрюваного в учиненні злочину, копія якого вручається затриманому (ст. 106 КПК України); протокол допиту його як підозрюваного чи обвинуваченого (ст. ст. 107, 145 КПК України); протоколи очної ставки, пред'явлення для впізнання (ст. ст. 172, 176 КПК України), відтворення обстановки й обставин події, освідування (ст. ст. 194, 195 КПК України) з якими після закінчення слідчої дії обвинувачений (підозрюваний) має бути ознайомлений; постанова про притягнення особи як обвинуваченого, копія якої також має бути вручена обвинуваченому (ст. 140 КПК України). Проте ці документи є лише частиною матеріалів кримінальної справи, з якими закон зобов'язує слідчого ознайомити обвинуваченого, якщо він побажав скористатися своїм процесуальним правом на ознайомлення з усіма матеріалами закінченого досудового слідства у справі, яку слідчий закінчує складанням обвинувального висновку й надісланням її через прокурора до суду для розгляду по суті.

Можливість уважного ознайомлення з усіма матеріалами закінченого досудового слідства дає змогу обвинуваченому та його захиснику з'ясувати наявність зібраних слідчим доказів, які викривають обвинуваченого в учиненні злочину й визначитися з подальшою позицією у справі. Реалізація цього права є необхідною умовою реалізації й інших процесуальних прав обвинуваченого: на порушення клопотань (про закриття справи, про зміну обвинувачення, про доповнення досудового слідства шляхом проведення додаткових слідчих дій, витребування документів тощо), на заявлення відводу слідчому, на подання скарги на його дії й рішення, зокрема, у зв'язку з невиконанням слідчим вимог ст. 22 КПК України про всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин кримінальної справи. У зв'язку з цим слушним є положення ч. 6 ст. 218 КПК України в запропонованій Законом від 8 квітня 2011 року редакції: «Обвинуваченого і його захисника не можна обмежувати в часі, потрібному їм, щоб ознайомитися з усіма матеріалами в розумні строки».

Видається, що саме правильний підхід до розуміння слідчим, з одного боку, й обвинуваченим і його захисником – з іншого, оцінного поняття «розумний строк» ознайомлення й має забезпечити як сам розумний строк провадження у справі слідчим на цьому заключному етапі досудового слідства, так і право на ознайомлення з матеріалами для подальшого ефективного здійснення конституційного права на захист обвинуваченим і його захисником.

Досудове розслідування в кримінальних справах завершується складанням здебільшого слідчим обвинувального акта, після чого затверджується прокурором і направляється до суду (ст. 291 КПК України) [1]. Тобто обвинувальний акт є підсумковим документом досудового провадження, встановлює межі судового розгляду та окреслює загальний напрям діяльності державного обвинувача в суді. Так, П.Л. Фріс правильно зазначає, що обвинувальний висновок формує думку суду задовго до початку розгляду кримінальної справи, оскільки саме з його вивчення розпочинається ознайомлення судді зі справою [16, с. 30]. Метою такого акта є доведення вини обвинуваченого, тому очевидно, що такий документ має суто обвинувальний характер і відображає бачення справи з боку слідчого чи прокурора, який прагне сформулювати відповідну позицію суду. Тому вчені неодноразово вважали за доцільне надати захиснику право складати в кримінальній справі документ на противагу обвинувальному висновку. Зокрема, В.К. Волошин зазначає, що захисник повинен представити захисний висновок після ознайомлення з матеріалами справи, подавати його до суду та прокуророві одночасно з врученням обвинувального акта обвинуваченому [17, с. 16].

Отже, можна зробити висновок, що прийняття нового КПК України більш повно регламентує закінчення досудового розслідування, дає можливість стороні захисту брати активну участь у досудовому розслідуванні, знайомитися з матеріалами справи не тільки після закінчення досудового розслідування, а й під час його здійснення. Такі нововведення

значно зміцнять реалізацію принципу змагальності в досудовому провадженні кримінальних справ. Разом із тим окремі аспекти цього інституту потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 144 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. – К. : Парламентське видавництво, 2000. – С. 27-45.
3. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : [монографія] / О.Ю. Татаров. – Донецьк : Промінь, 2012. – 640 с.
4. Шаварин К.І. Генезис форм закінчення досудового розслідування в кримінальному провадженні України [Електронний ресурс] / К.І. Шаварин // Право і суспільство. – 2016. – № 3 (1). – С. 204-210. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_3\(1\)_40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_3(1)_40).
5. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/files/noviy_kpk_2012.pdf.
6. Соловей Г.В. Деякі аспекти дії принципу змагальності при закінченні досудового провадження [Електронний ресурс] / Г.В. Соловей // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2012. – Вип. 13. – С. 148-152. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2012_13_23.
7. Багдасаров Р.В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и странах Европейского Союза : [монографія] / Р.В. Багдасров. – М. : Юрлитинформ, 2008. – 216 с.
8. Стецовский Ю.И. Уголовно-процессуальная деятельность защитника : [учебник] / Ю.И. Стецовский. – М. : Юридическая литература, 1982. – 173 с.
9. Фоміна Т.Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : [монографія] / Т.Г. Фоміна. – Х. : Ніка-Нова, 2014. – 232 с.
10. Глобенко Г.І. Окремі питання процесуального порядку закінчення досудового розслідування [Електронний ресурс] / Г.І. Глобенко // Право і Безпека. – 2016. – № 4. – С. 60-64. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_4_13.
11. Аленін Ю.П. Особливості відкриття матеріалів іншій стороні за новим КПК України / Ю.П. Аленін // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтєвського (Одеса, 2 листоп. 2012 р.). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 237-240.
12. Ковальчук С.О. Процесуальний порядок відкриття матеріалів кримінального провадження [Електронний ресурс] / С.О. Ковальчук // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 190-195. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_35.
13. Лань А.Ю. Защитник – субъект доказывания в уголовном производстве / А.Ю. Лань // Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 400-407.
14. Лук'янець О.О. Особливості процесу надання матеріалів досудового розслідування для ознайомлення сторонам кримінального провадження до його завершення [Електронний ресурс] / О.О. Лук'янець // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – Т. 12. – № 2. – С. 132-137. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2015_12_2_18.

15. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право : [навчальний посібник] / Л.М. Лобойко. – К. : Істина, 2013. – 523 с.
16. Фріс П.Л. Реформа кримінально-процесуального законодавства в контексті забезпечення прав особи / П.Л. Фріс // Нові Цивільний та Кримінальний кодекси – важливий етап кодифікації законодавства України : матеріали науково-практичної конференції / ред. кол. В.Д. Басай (гол. ред.) та ін. – Івано-Франківськ : Обласна друкарня, 2002. – С. 29-36.
17. Волошин В.К. Реалізація галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у досудовому розслідуванні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.К. Волошин. – Одеса, 2010. – 22 с.

REFERENCES

1. (2006), “The Constitution of Ukraine on June 28, 1996”, Vydavnychyy Dim “In Yure”, Kyiv, Ukraine.
2. (2000), “European Convention on Human Rights on November 4 1950”, *Zbirka dohovoriv Rady Yevropy. Ukrayinska versiya* [Collection of agreements of the Council of Europe. Ukrainian version], Parlamentske vydavnytstvo, Kyiv, pp. 27-45.
3. Tatarov, O.Yu. (2012), *Dosudove provadzhennya v kryminalnomu protsesi Ukrayiny : teoretyko-pravovi ta orhanizatsiyni zasady (za materialamy MVS)* [Pre-trial proceedings in the criminal process of Ukraine: theoretical-legal and organizational basis (adapted from MIA)]: [monograph], Promin, Donetsk, Ukraine.
4. Shavaryn, K.I. (2016), “Genesis of forms of the end of the pre-trial investigation in criminal proceedings of Ukraine”, *Pravo i suspilstvo*, no. 3 (1), pp. 204-210, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_3\(1\)__40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_3(1)__40).
5. “Criminal Procedure Code of Ukraine on April 13, 2012”, available at: http://zib.com.ua/files/noviy_kpk_2012.pdf.
6. Solovey, H.V. (2012), “Some aspects of the principle of competition at the end of pre-trial proceedings” [electronic resource], *Pravnychiy visnyk Universytetu “KROK”*, Vol. 13, pp. 148-152, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2012_13_23.
7. Bahdasarov, R.V (2008), *Pryntsyp sostyazatel'nosti v uholovnom protsesse Rossyy y stranakh Evropeyskoho Soyuza : monohrafiya* [Competition principle in criminal process in Russia and countries of the European Union: monograph], Yurlytynform, Moscow, Russia.
8. Stetsovskiy, Yu.Y. (1982), *Uholovno-protsessual'naya deyatel'nost zashchytnyka : uchebnyk* [Criminal procedural activities of defenders: textbook], Legal literature, Moscow, Russia.
9. Fomina, T.H. (2014), *Zabezpechennya slidchym protsesualnykh prav pidozryuvanoho: monohrafiya* [Ensuring procedural rights of the suspect by investigator: monograph], Nika-Nova, Kharkov, Ukraine.
10. Hlobenko, H.I. (2016), “Certain procedural issues of procedural order of the end of the pre-trial investigation”, *Pravo i Bezpeka*, no. 4, pp. 60-64, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_4_13.
11. Alenin, Y.P. (2012), “Features of the opening of materials to the other party under the new Code of Ukraine”, *Aktualni problemy kryminalnoho prava, protsesu ta kryminalistyky : materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi 95-richchyu z dnya narodzhennya profesora M.V. Saltevs'koho* [Actual problems of criminal law, criminology and process : materials of IV Intern. research and practice conf., dedicated to the 95th anniversary of Professor M.V. Saltevs'kiy], Odesa, Feniks, November 2, 2012, pp. 237-240.

12. Kovalchuk, S.O. (2013), "Procedure of the opening of criminal proceedings materials", *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoyi akademiyi vnutrishnikh sprav*, no. 2, pp. 190-195, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_35
13. Lan, A.Y. (2013), "Defender – the subject of evidence in criminal proceedings", *Naukovyi Visnyk Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, no. 4, pp. 400-407.
14. Lukyanets, O.O. (2015), "Specifics of providing materials of pre-trial investigation for review by the parties of the criminal proceeding before its completion", *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, vol. 12, no. 2, pp. 132-137, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2015_12_2_18
15. Loboyko, L.M. (2013), *Kryminalno-protsesualne pravo : navch. posibnyk* [Criminal Procedural Law, teach. manual], Istyna, Kyiv, Ukraine.
16. Fris, P.L. (2002), "The reform of criminal procedure in the context of individual rights", *Novi Tsyvilnyi ta Kryminalnyi kodeksy – vazhlyvyi etap kodyfikatsiyi zakonodavstva Ukrayiny* [New Civil and Criminal Codes – an important stage of codification of the legislation of Ukraine: Proceedings of the conference], Oblasna drukarnya, Ivano-Frankivsk, Ukraine, pp. 29-36.
17. Voloshyn, V.K. (2010), "Implementation of sectoral and specific principles of criminal procedure in the pre-trial investigation", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, National University "Odessa Law Academy", Odesa, Ukraine.